

Slovenski arhivi na Madžarskem

Slavica Tovšak

Rezultat tradicionalnih strokovnih stikov med Pokrajinskim arhivom Maribor in arhivom županije Zala je bila dne 7. in 8. septembra 1989 realizirana recipročna strokovna ckskurzija, s posvetovanjem o računalnikih v arhivih na Madžarskem.

Arhivski delavci iz Madžarske so opravili v maju 1989 podoben obisk s posvetovanjem pri nas. Tokrat so bili madžarski gostje delavci iz Arhiva SR Slovenije Ljubljana, Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Zgodovinskega arhiva Ptuj, Arhiva CK ZKS Ljubljana in Kulturnega centra iz Murske Sobote (40 udeležencev). Organizacijsko-tehnične priprave je prevzelo skupaj s Pokrajinskim arhivom Maribor Arhivsko društvo Slovenije.

Dr. Endre Gyimesi, ravnatelj županije Zala in njegovi sodelavci so nam predstavili pokrajino, ki v geografskem smislu obsega JV del Madžarske. V sklopu programa smo spoznali vrsto kulturnih znamenitosti iz bogate zakladnice madžarske zgodovine. Ogleдали smo si znameniti baročni grad družine Festetics, katere korenine segajo v naše, hrvatsko ozemlje. Grad, ki stoji ob ulici Kossuth Layos v kraju Kestshely, je bil zgrajen leta 1745, dograjen pa med leti 1883–1887. Posebej zanimiva je biblioteka, ki premore okoli 5200 dragocenih knjig, med katerimi je veliko unikatnih primerkov.

Seznani smo se z zgodovino gradu Sümeg in istoi-menskim mestom, katerega srednjeveški ostanki so vidni še danes. V Nagyvaszonu smo se povzpeli še na markantni stolp in občudovali utrip madžarske pokrajine.

Kot arhivske delavce so nas seveda najbolj pritegnile zanimivosti in posebnosti arhivov v županijah Zala in Veszprem.

Zalaegerszeg je županijska prestolnica in hkrati tudi sedež arhiva. Nastal je leta 1732 v stavbi, ki je bila nekoč vojašnica. Poslopje je v tem trenutku še v fazi temeljite notranje in zunanje prenove, vendar so sicer skromni delovni prostori (za naravo dela arhivista, kajpak) že usposobljeni. Prostorski problemi so podobni tistim, ki jih že dolga leta poznamo tudi pri nas. Želja kolegov je, da bi razširili skladiščne kapacitete in tako varno spravili gradivo s terena v ustrezne depoje.

V začetku je arhiv hranil le gradivo uprave in osrednjih organov županije. V sredini 20. stoletja so se razmere spremenile na bolje, tako da danes na arhivske police lahko sprejmejo arhivsko gradivo velike zgodovinske vrednosti.

To je nastajalo pri vseh ustvarjalcih dokumentarnega gradiva županije: v šolah, ustanovah, vaških predstojništvih, rodbinah, obratih, podjetjih. Za nas je bila zanimiva obrazložitev, da hrani županijski arhiv Zala tudi gradivo za ozemlje, ki je pripadalo zalski županiji pred letom 1818 in je danes v Jugoslaviji. Gre za območje okraja Čakovec in Prelog ter večji del dolnjelendavskega okraja. Tako v arhivu Zala kot tudi v Veszpremu se količina gradiva giblje okoli 6000 tm, zaposlenih pa je 23 ljudi (še vedno je to boljša kadrovska zasedba z ozirom na normative in standarde kot pri nas). Omeniti velja še najstarej-

šo arhivalijo, to je listino Bele IV. iz leta 1240 (trenutno je na razstavi v Jugoslaviji), s katero daruje posest, ki so jo zaplenili banu Banku, zaradi umora kraljice Gertrudis. Prvi ohranjeni zapisnik županijske skupščine pa izvir iz leta 1555 in je najstarejša tovrstna listina na Madžarskem. Mnogi dokumenti starejšega datuma so že restavrirani. Vse restavratorske in konservatorske posege opravlja Državni arhiv v Budimpešti.

Posebno mesto zavzema tudi arhiv zalavarske opatije (1266 do 1948), ki vsebuje okoli 200 listin iz dobe pred bitko pri Molaču in več kot 2000 listin iz 16. stoletja. Skoraj v celoti so v gradivu Terezijanske urbarialne regulacije ohranjeni davčni popisi iz 18. stoletja. Serijo rubriciranih davčnih popisov za čas od 1776–1847 (ti so nanreč ohranjeni skoraj za vse kraje) pa bi koristno lahko uporabljali tudi naši arhivisti. V arhivu so nam obljubili, da bodo od 1. oktobra naprej, ko bo arhiv odprt, veseli vsakega slovenskega raziskovalca, ki bi ga posebej zanimalo proučevanje tega obdobja. Najstarejši zapisi so v latinščini, od leta 1824 pa je uradni jezik že madžarski.

Arhiv v županiji Veszprem se nahaja v lepo urejenih in razmeroma funkcionalnih delih nekdanjega samostana pijaristov. Prijetna čitalnica in obilica zanimivega gradiva dajeta raziskovalcem široke možnosti za delo. Na leto zabeležijo 100 do 200 obiskov.

Vodilna tema osrednjega strokovnega posvetovanja v arhivu županije Veszprem, kjer nas je sprejel njihov ravnatelj Lajos Madarasz, je bila, kakor sem že omenila, povezana z uvajanjem računalnikov v arhive. Prisotni so prisluhnili referatoma jugoslovanske in madžarske strani o dosežkih in izkušnjah, ki jih prinaša uporaba sodobnih načinov obdelave arhivskega gradiva. Mag. Peter Klasinc je predstavil računalništvo v slovenskih arhivih in razširil svoje izvajanje na izkušnje zahodnoevropskih arhivov. Perspektive razvoja na Madžarskem, ki se s tovrstno dejavnostjo ukvarja že 10 let, je obrazložil Pastor Ferenc iz županijskega arhiva Hevizt. Madžari so doslej izvedli prenos uporabnih podatkov iz hišnega računalnika COMMODORE 64 na personalne IBM kompatibilne računalnike. Na hišnem računalniku generirano podatkovno bazo trenutno obdelujejo z netipičnimi orodji in sicer s PC TOOLSOM ver. 4.11. in z LOTUSOM 124.

Za potrebe arhivistov, ki ne obvladajo angleškega jezika, uvajajo v madžarsščino preveden urejevalec besedil tipa XY VEITER. Del tako imenovanega centralnega registra pa obdelujejo s pomočjo D BASE 3+. V razpravi je bilo veliko vprašanj, veliko mnenj, takšnih in drugačnih odgovorov, vendar je prezentacija pokazala, o tem smo si bili vsi edini, da bomo v prihodnje še nadaljevali s podobnimi srečanji in izmenjali izkušnje.

"Visontlatasró!" so nam pomahali madžarski kolegi v slovo. Stkale so se drobne niti prijateljstva, predvsem pa nas je vse prežela misel, da bomo na strokovnem področju še sodelovali, ne glede na meje, jezik in skromne finančne možnosti.